

Шарий Д.В., Шара Н.О., Пеньковець В.І., Порядіна В.В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ФОРМУВАНЬ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО СИСТЕМАТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТУРИЗМОМ

Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка

Анотація. Дослідження динаміки формувань позитивної мотивації до систематичних занять туризмом. В роботі досліджується динаміка зміни мотивацій спортсменів при заняттях туризмом.

Ключові слова: мотив, мотивація, туризм, діагностика, динаміка, тести.

Аннотация. Шарый Д.В., Шарая Н.А., Пеньковец В.И., Порядина В.В. Исследование динамики формирования положительной мотивации к систематическим занятиям туризмом. В работе исследуется динамика изменений мотиваций спортсменов при занятиях туризмом.

Ключевые слова: мотив, мотивация, туризм, диагностика, динамика, тесты.

Annotation. Shariy D.V., Sharaya N.A., Penkovets V.I., Poryadina V.V. Research of dynamics of forming of positive motivation to systematic employments by tourism. In work the dynamics of changes of motivations of sportsmen at employments by tourism is explored.

Keywords: reason, motivation, tourism, diagnostics, dynamics, tests.

Постановка проблеми.

У процесі фізичного виховання підрастаючого покоління вирішується значна кількість завдань. Найбільш специфічними завданнями є оптимізація фізичного розвитку молоді, удосконалення рухових здібностей, зміцнення і збереження здоров'я. Вирішення цього питання ускладнюється тим, що сучасна молодь не приучена до самостійних занять фізичними вправами, вона не володіє спеціальними знаннями які б дали змогу здійснювати контроль за станом свого здоров'я та фізичними навантаженнями під час занять фізичними вправами, тому розробка програм занять оздоровчою фізичною культурою з використанням її найбільш доступних і раціональних засобів і методів набуває особливого значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз науково-методичної літератури показав, що рушійним фактором у діяльності людини є потреба – категорія, що визначається як психічне явище відображення об'єктивної потреби організму (біологічна), або особистості (духовна, соціальна).

Психічне явище, пов'язане зі спонуканням до дії для задоволення потреби, називається мотивом [6].

Завдання тренера-викладача полягає у формуванні в особистості

активного відношення до оточуючого середовища через широкий спектр дій, вчинків, у формуванні в них мотиву, що є збудником до дії, вчинку.

Мотив (від лат. *Movere* рухаю, штовхаю) – це спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням потреб суб'єкта, тобто – це сукупність зовнішніх і внутрішніх умов які викликають активність суб'єкта і визначають її спрямованість [7].

Граничними межами мотиву, з одного боку, є потреба, а з іншого – намір щось зробити, включаючи і спонукання до цього [2]. В ідеальному варіанті мотив повинен дати відповідь на питання: чому, для чого, чому саме так, який сенс, заради кого? [1]. Поняття мотиву залежить від конкретного виду діяльності і поза нею практично втрачає зміст. Процес формування мотиву як підстави дії вчинку починається з виникнення потреби особистості і закінчується формуванням наміру до досягнення мети, якщо ця мета є потребою людини.

Сукупність мотивів, як спонукання, що викликає активність організму і визначає її спрямованість – є мотивація [4].

При дослідженні мотивації виходять із наявності в суб'єкта, виникаючої незалежно від його намірів, актуальної потреби [3], що повинна через свій мотив, мету і дію бути задоволеною.

В.І Іванніков мотивацію пов'язує з мотивами сприймання світогляду людини, особливостями її уяви про себе, особистісними відмінностями, функціональним станом, переживаннями, знаннями про середовище, прогнозами його змін, очікуванням наслідків оцінки інших людей [2]. Формування стійкої мотивації до рухомої активності і здорового способу життя є важливим елементом не тільки фізичного виховання, а й всебічного розвитку особистості.

Формування цілей роботи.

Мета роботи. Дослідити динаміку мотиваційних уподобань при заняттях туризмом.

Методи досліджень. Анкетування, опитування, педагогічні спостереження, аналіз навчально-методичної документації, тестування.

Результати дослідження.

Дослідження проводилось на базі Чернігівського державного

педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка, Чернігівського міського Центру туристсько-оздоровчої та виховної роботи з дітьми та молоддю. Загальна кількість піддослідних складала - 60 чоловік (чоловічої та жіночої статі).

Усі піддослідні були поділені на три рівноцінні групи за віковими ознаками (по 20 чоловік у кожній):

I група - діти 13-14 років, учні ЗОШ міста Чернігова, гуртківці Центру ТОВРДМ, спеціалізація гуртків – «пішохідний туризм». Термін занять туризмом – 1 рік.

II група - студенти ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка 2-4 курсу, факультету фізичного виховання, спеціалізація „туристична робота”. Вік 18-22 роки.

III група - викладачі ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка, факультету фізичного виховання, методисти та керівники гуртків Центру ТОВРДМ, спеціалізація гуртків – „пішохідний туризм”. Термін занять туризмом – 4-25 років. Вік 25-65 років.

Об’єкт - дослідження мотивації спортсменів.

Предмет - зміна мотиваційної сфери спортсменів.

Зі свідчень наукової літератури, адекватним засобом діагностики мотиваційних утворень, що дозволяє дослідити ступінь їх виразності, структуру і динаміку, є відповідні опитувальні тести.

Основні методики дослідження:

- „Опитувальник мотивації Мехрабіана”. В основі тесту лежить виділення поведінкових корелятивів мотиву прагнення до успіху і мотиву уникнення невдачі. Методика вимірює результуючу тенденцію мотивації досягнення, тобто ступінь переваги одного із зазначених мотивів над іншим.
- Методика „Мотивація уникнення невдач”, запропонована Т. Елерсом. Дозволяє виявити рівень прагнення до уникнення невдач, до захисту.
- Методика „Мотиви занять спортом”. Автор А.В. Шаболтас. Призначена для виявлення домінуючої мети (особових значень) занять спортом і включає 10 мотивів-категорій, які відповідають певним висловам (думкам), запропонованим в опитувальнику.
- Анкета „Мотивація занять туризмом” .Автор Д.В. Шарий. Направлена на виявлення домінуючого мотиву для занять спортивним туризмом.

Аналіз отриманих результатів:

Якісний аналіз результатів дослідження:

Аналізуючи результати, які були отримані після запропонування респондентам опитувальника мотивації Мехрабіана нами було виявлено, що в першій групі в 66,6% від загальної кількості опитаних переважає мотив прагнення до успіху. У 26,8% переважає мотив уникнення невдачі, а 6,6% респондентів набрали однакову кількість балів по двом мотивах.

У другій групі в 79,2% респондентів переважає мотив прагнення до успіху і лише 20,8% віддали перевагу мотиву уникнення невдачі.

Результати по третій групі були отримані такі: у 73,6% респондентів переважає мотив уникнення невдачі, а в 26,4% - мотив прагнення до успіху.

Мотиви занять спортивним туризмом для дітей та студентів є приймання участі в різного роду змаганнях, насамперед, намагання вибороти призові місця. Бажання займатися спортом пов'язується з досягненням успіху, і формує постійну основу мотивації. Більшість викладачів знаходяться на етапі завершення або припинення спортивної кар'єри – для них головне виступити не гірше за інших.

Після опрацювання результатів, отриманих за методикою «Мотивація уникнення невдач», нами було виявлено що:

у I групі – 39,6% мають середній рівень мотивації; 39,6% мають високий рівень мотивації; 14,2% респондентів мають низький рівень мотивації до уникнення невдач, до захисту; 6,6% мають дуже високий рівень мотивації.

у II групі – 39,6% мають середній рівень мотивації; 39,6% мають високий рівень мотивації; 20,8% мають низький рівень мотивації до уникнення невдач, до захисту.

у III групі – 39,6% мають високий рівень мотивації 39,6% мають середній рівень мотивації; 19,8% мають дуже високий рівень мотивації.

Чим вище рівень мотивації, тим більше прагнення респондентів до уникнення невдач, до захисту.

Індивіди, орієнтовані на успіх, чітко виявляють прагнення будь-що добитися тільки успіхів у спорті. У когнітивній сфері таких людей, звичайно, є очікування успіху, тобто, беручись за будь-яку роботу, вони обов'язково розраховують на те, що доб'ються успіху, впевнені в цьому. Вони розраховують одержати схвалення за дії, спрямовані на досягнення поставленої мети, а

пов'язана із цим робота викликає в них позитивні емоції. Для них, крім того, характерна повна мобілізація всіх своїх ресурсів і зосередженість уваги на досягненні мети.

Цілком інакше поводяться індивіди, мотивовані на уникнення невдачі. Явно виражена мета їхньої діяльності в спорті полягає не в тому, щоб добитися успіху, а в тому, щоб уникнути невдачі, усі їхні думки і дії в першу чергу підпорядковані саме цій меті.

Індивіди, орієнтовані на досягнення успіху, спроможні вірніше оцінювати свої можливості, успіхи і невдачі, зазвичай обирають для себе діяльність, що відповідає наявним у них знанням, умінням і навичкам. Люди, орієнтовані на невдачі, навпаки, нерідко характеризуються неадекватністю самовизначення, віддаючи перевагу або занадто легким, або занадто складним видам діяльності. При цьому вони нерідко ігнорують об'єктивну інформацію про свої здібності, мають завищену або занижену самооцінку, нереалістичний рівень домагань.

Люди, мотивовані до успіху, виявляють велику наполегливість у досягненні поставленої мети. При занадто легких і дуже важких завданнях вони поводяться інакше, ніж вмотивовані до невдачі. При домінуванні мотивації досягнення успіху людина віддає перевагу завданню середнього або трохи підвищеного ступеня складності, а при переважанні мотивації уникнення невдачі - завданням, найбільш легким і найбільш важким.

Існують певні відмінності в поясненнях своїх успіхів і невдач у людей із вираженими мотивами досягнення успіху і в людей з уникненням невдач. У той час як, ті, хто прагнуть успіху, приписують свій успіх наявним у них здібностям, ті, хто уникають невдач, звертаються до аналізу здібностей саме в протилежному випадку - у випадку невдачі. Навпаки, ті, хто побоюються невдачі, свій успіх скоріше схильні пояснювати випадковим збігом обставин, а ті, хто прагне успіху, подібним чином пояснюють невдачу. Отже, залежно від домінуючого мотиву, пов'язаного з діяльністю, спрямованою на досягнення успіхів, результати цієї діяльності люди з мотивами досягнення успіхів і уникання невдачі схильні пояснювати по-різному. Ті, хто прагнуть успіху, досягнення приписують внутрішньо-особистісним чинникам, (здібностями, старанню тощо), а ті, хто скерований на невдачу - зовнішнім чинникам (легкості або складності виконуваного завдання, везінню тощо).

Проаналізувавши результати за методикою «Мотиви занять спортом» по трьом віковим групам, нами було виявлено:

У першій групі 39,6% респондентів надали перевагу мотиву соціального самоствердження, це проявляється в прагненні проявити себе, виражається в тому, що заняття спортом і успіхи, які досягаються при цьому розглядаються як особистий престиж, пошана з боку знайомих, глядачів;

19,8% – надали перевагу мотиву емоційного задоволення, тобто, прагненню, що відображає радість руху і фізичних зусиль;

13,2% – надали перевагу соціально-моральному мотиву, – прагненню до успіху своєї команди, заради якого потрібно тренуватися, мати добрий контакт із партнерами, тренером;

6,6% – обрали мотив досягнення успіху в спорті, тобто, прагнення до досягнення успіху, покращення особистих спортивних результатів;

6,6% – більше балів отримали по цивільно-патріотичному мотиву, їм притаманне прагнення до спортивного вдосконалення для успішного виступу на змаганнях, для підтримки престижу колективу, міста, країни;

6,6% – надали перевагу соціально-емоційному мотиву, прагненню до спортивних подій, зважаючи на їх високу емоційність, неформальність спілкування, соціальну і емоційну розкутість;

6,6% – отримали однакову кількість балів по таким мотивам як: мотив емоційного задоволення та мотив соціального самоствердження.

У другій групі 39,6% – надали перевагу мотиву досягнення успіху в спорті;

26,4% – надали перевагу цивільно-патріотичний мотиву;

19,8% – надали перевагу мотиву соціального самоствердження;

6,6% – більше балів отримали по мотиву емоційного задоволення;

6,6% – надали перевагу спортивно-пізнавальному мотиву, тобто, прагненню до вивчення питань технічної і тактичної підготовки, науково обґрунтованих принципів тренування.

У третій групі 34% – надали перевагу раціонально вольовому (рекреаційному) мотиву, – бажанню займатися спортом для компенсації дефіциту рухової активності при розумовій (сидячій) роботі;

26,4% – надали перевагу спортивно-пізнавальному мотиву;

19,8% – надали перевагу мотиву емоційного задоволення;

13,2% – надали перевагу мотиву досягнення успіху в спорті;

6,6% – більше балів отримали по соціально-моральному мотиву.

Можна зробити висновок, що діти займаються туризмом, оскільки хочуть мати успіх, повагу товаришів по школі і спортивній команді. Під час змагань їм приємно бути в центрі уваги, підвищувати свій престиж. Вони отримують радість від самого спорту, від руху і напруження м'язів. Їх це надихає і піднімає їм настрій.

Студенти займаються туризмом, бо їм подобається регулярно тренуватися, підтримувати і підвищувати результати, яких досягли раніше, захищати честь свого колективу, спортивного товариства.

Викладачі займаються цим видом спорту, щоб отримати прилив сил, тому що спорт для них — хобі. Свої спортивні результати цікавлять їх у меншій мірі, а ніж питання техніки, тактики, принципи тренувального процесу, знання яких допомагає правильніше тренувати молодь.

Опрацювавши результати анкети, нами було виявлено, що в першій групі 46,2% респондентів віддали перевагу прагматичному мотиву;

19,8% – отримали однакову кількість балів по таким мотивам, як: прагматичний мотив, мотив пригод та ризику, соціальний мотив та гедоністичний мотив;

6,6% – отримали однакову кількість балів по таким мотивам, як: прагматичний мотив, соціальний мотив, невизначений (випадковий) мотив, гедоністичний мотив;

6,6% – віддали перевагу соціальному мотиву;

6,6% – отримали однакову кількість балів по таким мотивам, як: прагматичний мотив, соціальний мотив та гедоністичний мотив;

6,6% – отримали однакову кількість балів по таким мотивам, як: прагматичний мотив та соціальний мотив;

6,6% – надали нульову або від'ємну оцінку всім запропонованим мотивам у анкеті.

У другій групі 19,8% респондентів віддали перевагу мотиву пригод та ризику;

19,8% – отримали однакову кількість балів по таким мотивам, як:

прагматичний мотив та соціальний мотив;

13,2% – отримали однакову кількість балів по таким мотивам, як: прагматичний мотив, невизначений (випадковий) мотив;

13,2% – віддали перевагу прагматичному мотиву;

13,2% – отримали однакову кількість балів по таким мотивам, як: мотив пригод та ризику та соціальний мотив;

6,6% – отримали однакову кількість балів по таким мотивам, як: прагматичний мотив та мотив пригод та ризику;

6,6% – отримали однакову кількість балів по таким мотивам, як: мотив пригод та ризику, соціальний мотив, гедоністичний мотив;

6,6% – отримали однакову кількість балів по таким мотивам, як: прагматичний мотив, мотив пригод та ризику та соціальний мотив.

По третій групі були отримані такі результати: 33,3% респондентів віддали перевагу гедоністичному мотиву;

33,3% – віддали перевагу соціальному мотиву;

6,6% – отримали однакову кількість балів по таким мотивам, як: мотив матеріального стимулювання, мотив пригод та ризику, соціальний мотив, гедоністичний мотив;

6,6% – отримали однакову кількість балів по таким мотивам, як: прагматичний мотив, гедоністичний мотив;

6,6% – отримали однакову кількість балів по таким мотивам, як: прагматичний мотив, гедоністичний мотив, мотив матеріального стимулювання;

6,6% – віддали перевагу мотиву пригод та ризику; 6,6% – віддали перевагу мотив матеріального стимулювання.

Респонденти 13-14 років займаються туризмом через можливість розвивати свої здібності, підвищувати впевненість у собі, мати можливість оволодіти новими вміннями та навичками.

Респонденти 21-22 років займаються туризмом, щоб перевірити себе в екстремальних ситуаціях, мати можливість перемагати, підтримувати фізичну форму.

Респонденти 25-63 років займаються туризмом, бо їм це подобається, це справа їхнього життя, вони отримують насолоду від спілкування з людьми, які

теж є фанатами цієї справи.

Висновки.

1. Структура мотиваційних уподобань є важливим компонентом поведінки людини і багато в чому визначає ступінь її залучення до занять спортом (туризмом). Водночас форма проведення занять із фізичного виховання в навчальному закладі є важливим фактором формування саме цієї мотивації.
2. Позитивна мотивація компенсує недостатньо високі ті чи інші здібності людини.
3. У процесі формування позитивної мотивації до систематичних занять фізичною культурою, туризмом, тренер повинен у повному обсязі враховувати вікові особливості, особливості фізичного, психологічного і морально-вольового розвитку особистості.
4. Як показують результати досліджень мотиви змінюються із часом. Створення ситуацій для підвищення мотивації – основне завдання тренера. Крім того, кожен спортсмен має індивідуальні мотиви, що спонукають його займатись спортом, а вмілий тренер повинен забезпечити умови, які б задовольняли цим різноманітним запитам або потребам.

Подальші дослідження доцільно провести в напрямках формування позитивної мотивації в молоді до самостійних корекційно спрямованих занять фізичною культурою, спортом, туризмом.

Література.

1. Божович Л. И. Изучение мотивации поведения детей и подростков. - М., 1972. - С. 7-44.
2. Иванников В. А. Психологические механизмы волевой регуляции. - М, 1990. - С. 106-120.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. СПб. - 2000. - 512 с.
4. Платонов К. К. Структура и развитие личности. - М., 1986. - 254с.
5. Попов А. Л. Спортивная психология. - М., 1999. - 152 с
6. Роббер М Тильмин Ф Психология индивида и группы - М, Прогресс. 1988. – 255 с.
7. Якобсон П.М. Психологические проблемы мотивации поведения человека. - М.: Просвещение, 1969. - 137 с.